

DYNAMISK ORDBLINDETEST TIL VOKSNE MED DANSK SOM ANDETSPROG – ny test med fokus på indlæringspotentiale

Af Hanne Trebbien Daugaard, Anna Steenberg Gellert og Carsten Elbro, Center for Læseforskning, Københavns Universitet

Når voksne har læsevanskeligheder, kan der være mange årsager på spil. Som ordblind har man særligt svært ved afkodningen af ordene. Ordblindes kernevanskelighed i afkodningen kan defineres som vanskeligheder med at lære at udnytte skriftens lydprincip. Lydprincippet udgør de grundlæggende konventioner for, hvordan bogstaver og bogstavfølger hænger sammen med sproglyd i alfabetiske skrifter (Elbro, 2007). Ordblindes afkodningsvanskeligheder går ofte ud over forståelsen af det læste, men den begrænsede læseforståelse er altså ikke det primære problem, men en følge af den besværede afkodning.

Som læser på et andet- eller fremmedsprog vil man typisk også opleve læsevanskeligheder. Når man læser en tekst på et sprog, som man behersker væsentligt ringere end sit modersmål, støder man fx på mange helt eller delvis ukendte ord, hvilket forringer forståelsen af teksten. Manglende øvelse eller erfaring og begrænset eller mangelfuld undervisning i at læse på et andetsprog kan også vanskeliggøre læsningen (jf. August & Shanahan, 2006; Gellert, 2009).

Hvordan finder man andetsprogede ordblinde voksne?

Andetsprogsvanskeligheder og orblindevanskeligheder kan selvfølgelig optræde sammen. Det er givet, at der er personer, som har vanskeligt ved at læse tekster på dansk som følge af både andetsprogsvanskeligheder og orblindevanskeligheder, men i praksis har det vist sig vanskeligt at vurdere, om en andetsproget voksens læsevanskeligheder på dansk alene skyldes generelle vanskeligheder med det danske sprog, eller om der faktisk derudover også kan være tale om ordblindhed. Derfor opstår der ofte tvivl om, hvorvidt en andetsproget voksen først og fremmest har behov for almindelig andetsprogsundervisning, eller om den voksne faktisk bør tilbydes ordblindeundervisning.

De gængse ordblindetest på dansk har ikke vist sig egnede til gruppen af andetsprogede voksne. Disse test kræver bl.a. en del verbal instruktion, som mange andetsprogede voksne netop pga. deres dansksproglige vanskeligheder kan have svært ved at forstå. Blandt andet af den grund vil mange ikke-ordblinde voksne med dansk som andetsprog opnå

resultater på testene, der ligger på niveau med dansksprogede ordblinde. Test af højtlesning af ord og nonsensord bruges med succes i diagnosticeringen af dansksprogede ordblinde. Mange læsefejl i strid med skriftens lydprincip er almindeligvis en indikator på ordblindhed. Men ved højtlesning af ord er det selvfølgelig en fordel at kende de danske ord, man skal læse; og det gør andetsprogede langt fra altid. Og når højtlesningen foregår på en persons andetsprog, kan udtaleproblemer gøre det vanskeligt at vurdere fejl i højtlesningen. De traditionelle ordblindetest kan altså give et misvisende indtryk af andetsprogede voksnes læsefærdigheder og vanskeligheder. Det gør det vanskeligt at skelne andetsprogede ordblinde voksne fra andetsprogede voksne, der ikke er ordblinde (Dansk Videnscenter for Ordblindhed, 2006; Gellert, 2009).

For at forbedre institutionernes muligheder for at identificere andetsprogede ordblinde voksne finansierede Undervisningsministeriet i 2009 et projekt, der havde til formål at udvikle og afprøve et testmateriale til denne målgruppe. Udviklingen og afprøvningen af det nye materiale blev varetaget af Center for Læseforskning. I alt 21 institutioner og 160 voksne med hhv. dansk som enten andetsprog eller modersmål deltog i afprøvningen. Hovedparten af deltagerne havde en kort skolegang bag sig, og alle havde modtaget læseundervisning på dansk.

En del af det nyudviklede materiale består af en dynamisk ordblindetest. Tanken bag vil blive beskrevet i det følgende. Den aktuelle test og afprøvning beskrives nærmere i en rapport, der er udgivet af Undervisningsministeriet i forbindelse med materialet (Daugaard, Elbro & Gellert, 2011).

En dynamisk ordblindetest

Den dynamiske ordblindetest undersøger den voksnes indlæringspotentiale for at komme til at læse. Der indgår hverken danske ord eller bogstaver i testen, men lidt af et nyt alfabet. Det nye alfabet består af tre nye symboler (bogstaver) med tre tilhørende lyde. Først skal den voksne lære og huske koblingen mellem disse bogstaver og deres lyde. Derefter skal den voksne lære at læse helt simple nonsensord med de nye bogstaver. At testen er dynamisk, indebærer, at

DYNAMISK ORDBLINDETEST TIL VOKSNE MED DANSK SOM ANDETSPROG

– ny test med fokus på indlæringspotentiale

... fortsat

den voksne undervejs får hjælp til at lære at læse de simple ord, og at den voksne får feedback på sin læsning. Hvis den voksne lærer at læse de simple ord indenfor et på forhånd fastlagt antal forsøg, går man videre og tester den voksnes mere selvstændige læsning af lidt længere og sværere ord.

Ordblindes kerneproblem er som nævnt det at lære at udnytte skriftens lydprincip, og en test af potentialet for at lære at udnytte skriftens lydprincip i et nyt alfabet lægger sig dermed faktisk endnu tættere op ad definitionen af ordblindhed end traditionelle ordblindetest. I gruppen af voksne andetsprogede kan det desuden være en ekstra fordel at se på indlæringspotentialet frem for det aktuelle læseniveau på dansk, da dette niveau i høj grad kan formodes at afspejle forskelle i den mængde danskundervisning, som de voksne har fået.

Som nævnt kan de verbale instruktioner til de gængse ordblindetest i sig selv være årsag til, at mange andetsprogede voksne klarer sig dårligt på disse test. I den dynamiske ordblindetest gives instruktionerne til den voksne nonverbalt i form af gestus – for netop at forhindre, at det er forskelle i de voksnes generelle danskproglige færdigheder, der fører til forskelle i resultaterne på testen. Den indflydelse, som den voksnes udtale kan have på et testresultat, er også søgt minimeret. Læsningen af de nye ord kan godt bedømmes som korrekt, selv om den voksne læser ordene højt med en udtale, der i nogen grad afviger fra en almindelig dansk udtale.

Afprøvningen af den dynamiske ordblindetest viste, at testen er følsom over for ordblindevanskeligheder. Den kunne i høj grad differentiere mellem de deltagende danskprogede ordblinde og ikke ordblinde voksne. Der var desuden en vis grad af overensstemmelse mellem de andetsprogede voksnes resultater på testen og et eksternt mål for testens gyldighed. Dette mål var vurderinger foretaget af de andetsprogede deltageres undervisere. Underviserne var forud for undersøgelsen blevet bedt om at udpege ”formodentlig ordblinde” og ”ikke ordblinde” andetsprogede voksne til afprøvningen. Afprøvningen viste, at andetsprogede voksne, der scorede lavt på testen, ofte var blevet udpeget som ”formodentlig ordblinde” af deres undervisere. Der var dog langt fra tale om nogen perfekt overensstemmelse mel-

lem testresultater og undervisernes udpegning. En sådan perfekt overensstemmelse var da heller ikke forventet. Som nævnt kan det være en meget vanskelig opgave at vurdere, om en andetsproget voksen, der oplever læsevanskeligheder, faktisk er ordblind. På den anden side skulle der gerne være en rimelig overensstemmelse mellem undervisernes vurderinger og de voksnes testresultater. Ellers ville man næppe kunne stole på testresultaterne.

En række mere konventionelle sprog- og læsetest indgik også i afprøvningen, så resultaterne på den dynamiske test kunne sammenlignes med resultater på disse test. Det er her værd at bemærke, at de andetsprogede voksne som gruppe klarede sig bedre med den nye, dynamiske test end med mere konventionelle – og sprogafhængige – læsetest. Det indikerer, at det med den dynamiske ordblindetest er lykkedes at ophæve noget af den indflydelse, som begrænsninger i dansksproglige færdigheder normalt kan have på andetsprogede voksnes testresultater. Den statistiske sammenhæng mellem resultaterne på den dynamiske læsetest og deltagernes kendskab til danske ord er da også klart mindre ($r = 0,42$) end for mere konventionelle tests vedkommende (stillelæsning af ord, $r = 0,75$, højtlesning af nonsensord, $r = 0,55$).

Begrænsninger og perspektiver

Det er ikke hensigten, at den dynamiske ordblindetest skal stå alene i vurderingen af, om en andetsproget voksen er ordblind. Sammen med testmaterialet er der udgivet en vejledning, hvori der foreslås en procedure, som også indbefatter interview samt højtlesning af tekst og nonsensord skrevet med det almindelige latinske alfabet (Undervisningsministeriet, 2011).

Materialet er som nævnt foreløbig primært afprøvet på voksne med kort skolegang. Der indgik i afprøvningen kun ganske få deltagere fra Danskuddannelsernes første moduler og slet ingen deltagere, der ikke på testtidspunktet havde gennemgået en alfabetisering på dansk og påbegyndt en læseudvikling. Det kan på baggrund af disse begrænsninger i afprøvningen ikke anbefales at bruge materialet og Undervisningsministeriets tilhørende vejledende scoregrænser på voksne, der ikke har modtaget undervisning i at læse på

DYNAMISK ORDBLINDETEST TIL VOKSNE MED DANSK SOM ANDETSPROG

– ny test med fokus på indlæringspotentiale

... fortsat

dansk eller på personer, der har eller går på en gymnasial og/eller længere uddannelse, da det er uvist, hvordan man skal bedømme resultaterne.

Hvis man ønsker bedre redskaber til identifikation af ordblinde i andre grupper, fx studerende med dansk som andetsprog eller voksne, der ikke har modtaget læseundervisning på dansk, må der gennemføres nye undersøgelser, der omfatter personer fra disse målgrupper. Det vil være oplagt at gennemføre en langtidsundersøgelse, hvor man afprøver relevante test (herunder den nyudviklede dynamiske ordblindetest) med sprogcenterkursister, der ikke eller kun i meget begrænset omfang har fået læseundervisning på dansk, og undersøger, hvorvidt testresultaterne viser sammenhæng med den efterfølgende udvikling af kursisternes læsefærdigheder. Hvis der i en sådan undersøgelse viser sig tydelige sammenhænge mellem kursisternes resultater med fx den dynamiske ordblindetest og deres senere læseudvikling, vil det være rimeligt at konkludere, at de pågældende test kan bidrage til at identificere voksne med ordblindeligende vanskeligheder fra et tidligt tidspunkt i danskuddannelsesforløbet.

Forventningerne til anvendeligheden af dynamisk testning understøttes af udenlandsk forskning, der viser, at den tidlige udpegning af ordblinde børn kan blive væsentligt mere præcis, hvis man ud over traditionelle test inddrager dynamiske test af afkodning (fx Fuchs m.fl., 2007) og sproglydsopmærksomhed (fx Spector, 1992). Denne gevinst ved dynamisk testning, hvor man fokuserer på indlæringspotentialet frem for blot det aktuelle færdighedsniveau, omfatter også børn med et andet modersmål end skolesproget (fx Petersen, 2009). Det vil derfor være oplagt at igangsætte en langtidsundersøgelse, hvor den dynamiske ordblindetest afprøves med børn i indskolingen sammen med andre nyudviklede dynamiske test af relevante sproglige færdigheder. Disse test skal afprøves både med elever med dansk som modersmål og elever med dansk som andetsprog, hvor efter børnenes læseudvikling følges nogle år frem. Hvis en sådan undersøgelse viser, at de dynamiske test giver en mere sikker tidlig identifikation af børn med forøget risiko for udvikling af ordblindhed end de nuværende gængse iagttagelsesredskaber alene, vil man fremover i Danmark have

bedre muligheder for at hjælpe sådanne børn fra et tidligt tidspunkt.

Litteratur

- August, D. & Shanahan, T. (red.) (2006). *Developing Literacy in Second-Language Learners. Report of the National Panel on Language-Minority Children and Youth*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dansk Videnscenter for Ordblindhed. (2006). *Rapport om afprøvning af visitationstest til brug i ordblindeundervisning for voksne*. København: Undervisningsministeriet.
- Daugaard, H., Elbro, C. & Gellert, A. (2011). *Rapport om udvikling og afprøvning af ordblindetest til voksne med dansk som andetsprog*. København: Undervisningsministeriet.
- Elbro, C. (2007). *Læsevanskeligheder*. København: Gyldendal.
- Fuchs, D., Fuchs, L. S., Compton, D. L., Bouton, B., Caffrey, E., & Hill, L. (2007). *Dynamic Assessment as Responsiveness to Intervention*. *Teaching Exceptional Children*, 39(5), 58-63.
- Gellert, A. (2009). *Identifikation og undervisning af voksne ordblinde med dansk som andetsprog – en faglig og pædagogisk udfordring*. København: Undervisningsministeriet og Dansk Videnscenter for Ordblindhed.
- Petersen, D. B. (2009). *Using Static and Dynamic Measures to Estimate Reading Difficulty for Hispanic Children*. Utah State University.
- Spector, J. E. (1992). *Predicting progress in beginning reading: Dynamic assessment of phonemic awareness*. *Journal of Educational Psychology*, 84, 353-363.
- Undervisningsministeriet. (2011). *Vejledning til visitation af voksne med dansk som andetsprog til ordblindeundervisning*. København: Undervisningsministeriet.

Alle henvendelser vedrørende materialet stiles til pædagogisk konsulent i Undervisningsministeriet Julie Kock Clausen, telefon 3392 5252, jucla1@udst.dk